

Bijdrage Johan van Someren aan het debat over de nieuwe Europese Gegevensbeschermingsrichtlijn- en verordening

7 mei 2014 in De Pletterij in Haarlem.

Met de opkomst van internet en de mogelijkheden om gegevens massaal te transporteren en op te slaan ontstond de noodzaak voor overkoepelende regelgeving om de privacy te beschermen. Zo ontstond in 1995 de eerste Europese privacyrichtlijn. Deze heeft tot doel om de rechten en vrijheden van personen te beschermen bij de verwerking van persoonsgegevens en zorg te dragen voor vrij verkeer van persoonsgegevens tussen de Lidstaten. 1995 is al weer een hele tijd geleden en de richtlijn is aan vervanging toe. Vandaag de dag tonen de uitgebreide handel in persoonsgegevens, datalekken en spionageschandalen en niet in de laatste plaats nieuwe technieken waaraan, zeker als het gaat om gebruik door autoriteiten, geen duidelijke restricties zijn gesteld, de noodzaak aan voor een nieuwe richtlijn. De vraag is echter of dat voor de privacy een verbetering of een verslechtering gaat worden. De Nederlandse regering heeft zich al gehaast door in het Nationaal Actieplan Mensenrechten te stellen:

"Eenvormigheid van de regels voor de gegevensverwerking in de lidstaten en de verstrekking van persoonsgegevens aan derde landen draagt bij aan een hoog niveau van gegevensbescherming. Dit is gunstig voor de uitwisseling van persoonsgegevens in het kader van de politieke en justitiële samenwerking."

Deze Orwelliaanse twist, NB. in het frame van mensenrechten doet echter het ergste vermoeden. Dat lijkt nog eens bevestigd te worden als je bedenkt dat ondanks de uitdrukkelijke wens van de Europese privacytoezichthouders (Art. 29) om één alomvattend wetgevend instrument voor de privacybescherming te presenteren, de Europese Commissie voor twee verschillende instrumenten heeft gekozen. Een verordening voor bedrijven en organisaties die gegevens verwerken en een richtlijn voor politie en justitie waarvan het beschermingsniveau een stuk lager ligt.

Hoe komt dat? Dat is niet alleen het gevolg van het feit dat uitwisseling in het kader van justitie in nationale wetgeving moet worden omgezet. Ook niet alleen door het feit dat in de VS privacy een economisch recht is i.p.v. een grondrecht. Zowel de verordening als de richtlijn zijn onderwerp van schimmige lobbypraktijken waarbij invloedrijke belanghebbenden hun wensenlijstje proberen om te zetten in wetgeving. Wat we de laatste tien jaar gezien hebben is dat wetgeving eerder lijkt voort te komen uit de mogelijkheden van de techniek en risico- en managementdenken in de politiek, dan dat wettelijke beginselen als doelbinding en proportionaliteit bepalend zouden zijn. Ik zie dan ook een trend waarbij de wettelijke bescherming van persoonsgegevens zich losmaakt van het proportionaliteitsbeginsel, en daarmee het doelbindingsprincipe ondermijnt zonet vervalst. En als we dat gaan toelaten wordt is de wet bescherming persoonsgegevens geen instrument van privacybescherming meer, maar is verworden tot een soort spoorboekje dat de massale uitwisseling van gegevens in een wettelijk kader leidt.

Ik weet wel dat de voorvechters voor deze ontwerprichtlijn die overigens nog niet definitief is vastgesteld, stellen dat ik geen gelijk heb omdat het er juist om gaat om een minimumstandaard van privacybescherming te garanderen, maar dat stelt mij niet gerust omdat dit steevast gepaard gaat met de mededeling dat die standaard nodig is om in een politieel, justitieel kader gegevens te kunnen uitwisselen. En dan heb ik het nog niet eens over mogelijke nieuwe achterdeurtjes of nieuwe technieken die surveillance mogelijk maken, juist omdat ze bij wet niet expliciet zijn verboden.

Ik maak dan ook de volgende vergelijking. Stelt u zich voor dat men besluit in een stad de sloten van alle huizen te vervangen door een uniform type slot. Dat vereenvoudigt de toegang tot alle huizen en als je dit slot voorziet van het etiket hoogwaardig kun je gelijk met droge ogen beweren dat de privacy in die huizen wordt beschermd. De invoering van het burgerservicenummer wat alle over een persoon bekende informatie aan elkaar moet knopen ging gepaard met de zelfde logica. "Door de unieke cijfercombinatie wordt de privacy nog beter beschermd" zo liet de minister indertijd weten.

Misschien vindt u dat ik ongelijk heb (het panel). U krijgt ruimschoots de kans om te zeggen waarom, maar ik denk dat ik voor de zaal mijn punt heb gemaakt.

Noot: De nieuwe ontwerp privacyregels omvatten een verordening voor de verwerking van persoonsgegevens (COM(2012)0011) en daarnaast een richtlijn voor gegevensverwerking door politie en justitie (COM(2012)0010). De verordening is vooral gericht op de private sector en heeft een rechtstreekse werking, terwijl de richtlijn zich meer richt tot de publieke sector en eerst omgezet moet worden in nationale wetgeving. Daarbij komt dat strafvervolging vooral een nationale aangelegenheid is.